

deKONTROLLÁLT KONSZOLIDÁCIÓ

BOKA LÁSZLÓ

Odorics Ferenc:

A disszemináció ábrándja

Pompeji, Budapest–Szeged, 2002.

178 old., 1280 Ft (deKON-KÖNYVEK 23.)

Határon

Szerk. Ármeán Otília, Odorics Ferenc

Pompeji, Kolozsvár–Szeged, 2002.

345 old., 1590 Ft (deKON-KÖNYVEK 24.)

A háló, a halászsok és a halak

Szerk. Rákai Orsolya

Osiris–Pompeji, Budapest–Szeged, 2001.

238 old., 1280 Ft (deKON-KÖNYVEK 20.)

Jelen írásnak alapvetően három tanulmánygyűjtemény a tárgya, de – mivel egy sorozatcím köti őket egymáshoz (s mint később kiderül, kapcsolatuk erősebb ennél) – az alábbiakban megkerülhetetlenül sok minden másról is szó lesz majd. Nincs szándékomban persze a deKON sorozatról, a szegedi deKON-csoport munkájáról átfogó ismertetést

1 ■ Csak a legfontosabbakat említve: Bónus Tibor: DeKON és dekonstrukció. *Literatura*, 1998. 1. szám, 89–100. old.; Kulcsár Szabó Zoltán: „Többféle képpen kellene mindent olvasni”. *Literatura*, 1997. 3. szám, 320–325. old.; Dekonferencia. *Irodalomtörténeti Közlemények*, 1996. 748–751. old.; Szilágyi Márton: A deKon koncepciók szabadsága. *Jelenkor*, 1998. 7–8. szám, 839–844. old.; Kiss Gábor Zoltán, Rácz I. Péter: Félre-mix. *Jelenkor*, 1998. 7–8. szám, 845–850. old.; Nyáry Krisztián: A deKON csinosodása. FANNI hagyományai. *Jelenkor*, 1995. 9. szám, 792–797. old.

A sokszor célratoró, ám felületes írások mellett érintőleges, viszont releváns hozzászólások, vélemények, kritikák is megfogalmazódtak, elsősorban Kulcsár Szabó Ernő, Fried István, Szegedy-Maszák Mihály, Bodor Béla, Milbacher Róbert, Bacsó Béla, Oláh Szabolcs vagy Bódi Katalin részéről.

A kérdéskörrel átfogóbb képet nyújt Szegedy-Maszák Mihály: Merre tart az irodalomtudomány? *Alföld*, 47 (1996), 2, 3–23. old.; Vilcsék Béla: deKON és/vagy hermeneutika? *Alföld*, 47 (1996), 2, 96–103. old.; Kulcsár Szabó Ernő: Virágozzék minden virág?! Az átalakulás diszkurzusának néhány kérdése. *Új holnap* 2 (1995), 12–31. old.; Odorics Ferenc: A hagyomány virágai, azaz mit becsül le a deKON? *Új holnap* 2 (1995), 32–38. old., továbbá Kulcsár Szabó Ernő: A megértés alakzatai. Kortárs irodalomtudományunk diszkurzusának kérdéséhez. *Tiszatáj* 52 (1998), 5, 71–80. old.; Bényei Tamás: Az olvasó, aki a maga labirintusában hal meg. A dekonstrukciós olvasásról. *Alföld* 46 (1995), 10, 32–52. old.; Gyimesi Tímea: Szövegélünk. *Pompeji* 4 (1993), 3–4., 188–201. old.

2 ■ Odorics Ferenc, Kovács Sándor s. k.: *Posztmagyar*. Ictus, Szeged, 1995; Odorics Ferenc, Szilasi László (szerk.): *Fanni hagyományai*. Ictus–JATE, Szeged, 1995.

nyújtani. Egyrészt azért nem, mert a csoport tevékenysége több, szakmailag színvonalas (tehát reklámszempontból is remek), illetve számos személyeskedő (tehát reklám szempontból is remek) kritikát kapott a sorozat lassan egy évtizedes története alatt,¹ másrészt mert ez nyilvánvalóan túlzett három kötet tartalmaz. Mégsem tudok a csoportra jellemző elméleti és gyakorlati háttér, a vállalt koncepciók és hazai applikációik jelzésszerű felvázolása nélkül csupán arra koncentrálni, ami számomra a három tanulmánygyűjteményben fontos, érdekes és kiemelendő. A szükséges kitérőket elsősorban a csoport egyik vezéregyéniségének, Odorics Ferencnek az újabb kötetében olvasható írások némelyike indokolja. Az elméleti pozíciókon túl ugyanis ezek erőteljesen, mintegy (a jelzős szerkezet második tagját csak félve írom ide) metahistorikus retorizáltsággal reflektálnak önmaguk keletkezési körülményeire, és sorakoztatnak fel a csoport múltjából patetikusan beállított emlékképeket. Így szinte önként adódó kiindulópont a csoport létrejötte, irányultsága és tevékenysége (főleg az általa szervezett konferenciák meg a könyvsorozat), ezen túl pedig erdélyi kapcsolata, valamint az iskolává szerveződő dekonstrukció anomáliákkal teli recepciója, ami némiképp azt is megindokolja, miért éppen erre a három tanulmánygyűjteményre esett a választás a sorozat újabb kötetei közül.

A szegedi deKON csoport színre lépése az irodalomelmélet hazai közelmúltjának látványos és jelentős eseménye volt. Egy fiatal irodalmár társaság remekül megszervezte magát, s a nyilvánosság előtti bemutatkozásul a kritikai-értekezői beszédmódok bizonyos elfedett vagy elnyomott lehetőségeinek programszerű felszabadítását választotta. Nem kívánok most foglalkozni a csoportképződés történeti részleteivel, amiként azzal sem, hogy jelentkezésük milyen reakciókkal járt, mennyi kritikát vagy elutasítást vont maga után. Azt viszont mindenképpen szükséges megemlíteni, hogy az újfajta beszédmód és a belőle fakadó lehetőségek legerőteljesebben azokban a kötetekben nyilvánultak meg, amelyeket Odorics Ferenc jegyzett részint Szilasi Lászlóval, részint Kovács Sándor s. k.-val közösen.² A megalapítás gesztusát hordozó első deKON könyvek, saját belső egyenetlenségeiken túl, sok fölösleges terhet is magukra vettek, de amint a sorozat egyre felszabadultabb lett, a szegedi csoportosulás tevékenysége is

egyre kevésbé jelentett pusztá provokációt, sokkal inkább valódi szellemi pezsgést.³ Időközben az is kiderült – ami számomra inkább pozitív tapasztalat volt –, hogy a sorozat köteteit bizonyos közös alapkritériumok mellett több széttartó értekezésforma jellemzi.

Nehezen tagadható, hogy az utóbbi évtizedben a hazai dekonstrukciós iskola teremtette meg azt az értekező prózát, amelyben a posztmodern mint világlelenség fogalmilag a leginkább objektiválódott. Ahogy a hagyomány kötőereje egyre érzékelhetőbben lazult, a dekonstrukció ellenfelei (ellenségekről most inkább ne!) már nagyon korán és nemzetközi szinten is azt a túlságosan könnyed következtetést vonták le, hogy ez a perspektíva nemcsak a művészi normák teljes felbomlásához, de akár társadalmi irracionálisizmus-hoz is vezethet. A „mindent szabad” (*anything goes*⁴) elvét valló dekonstrukció a megkötő normák és a cenzúra végét, a szabad fantázia és vágyteljesítés idejét hirdette ugyan meg, a gyakorlatban azonban a teljes posztmodern tapasztalattal együtt arra kényszerült, hogy miközben ironizál a hatalmi diskurzuson, maga is részesükké váljon, vagy legalábbis a társadalmi hatásmechanizmusok szükségszerűségét belátva, ne függetlenítse tőlük teljesen magát. A feyerabendí gondolat csak fokozatos társadalmi asszimiláció keretei között fejthette ki pluralizáló hatását, ám ez a rá hivatkozó dekonstrukció státusát kevésbé érintette. A dekonstrukció ugyanis korántsem képromboló, a kánonokkal eleve szemben álló teóriaként határozta meg önmagát, hanem legalább annyira teremtőként is, amikor a korábbiaknál sokkal elasztikusabbá, nyitottabbá, személyre szabottabbá kívánta tenni az új művészeti perspektívákat. A múlt idő használatára ez esetben hangsúlyos, hiszen nemzetközi szinten ez a program (legalábbis ilyen leegyszerűsített változatában) alighanem már túl van a virágkorán. A programnak és fejleményeinek a hazai megítélésében mutatkozó anomáliák mindenesetre a szokásos megkétszerezés konstatálásán túl arra intenek, hogy sűrűbb és folyamatosabb párbeszédre lenne szükség a nemzetközi szakirodalommal, még akkor is, ha ez itthon tovább növelné az ellentéteket és a szótértés nehézségeit.

A *Posztmagyar manifestummal*⁵ beköszönő szegedi irodalmár csoportosulásnak megkerülhetetlen az érdeme a magyar irodalmi kánon átstrukturálásában, hiszen már tíz éve az értékelés többnemű szempontrendszerére figyelmeztetett. Azóta is lehetőleg minden egyoldalúságot kerülni törekvő diskurzusa éppúgy elutasítja a bezárkózást a steril esztétikumba, mint a lemondást a különböző szellemi magatartásformák közvetítő szerepéről, vagy éppen a túlértékelésüket. Ma már az is nyilvánvaló, hogy a deKONosok rendhagyó szereplései nem csupán az elmerévítő intézményesülést kivédő, ötletes ellenlépések voltak: a csoport szerencsésen lazította föl a tudományos tanácskozások nálunk sokszor protokolláris külsőségeiben megrekedt hagyományát azzal, hogy áltudományos szem-

pontrendszerrel, de a saját szociolektusát minden téren kielégítő nyelvezettel honosította meg a játékoságot mint a kizárólagosság antipódusát a hazai irodalomtudományi térben. Ez a játékoság – a szövegekkel foglalatosság felszabadult öröme – hatja át Odorics Ferenc kritikáinak és történeti tanulmányainak újabb kötetét, amely gyakran olvasmányos, néha mulatságos, olykor viszont szakszargonba fullasztott írásokat sorakoztat lapjain. Bizonyára lesz, akinek családostól okoz, hogy új publikáció nincs benne, mintegy csak összefoglalója korábbi konferencia-előadásoknak,⁶ bár a III. DEKONFERENCIÁBAN (a *Nagyidai cigányokkal* foglalkozón) elhangzott szöveg szerkesztett változata, valamint a dekonstrukció mai állásáról számot adó – részleteiben egyébként már szintén felolvasott – titokzatos című és műfaji megjelölésű „alkalmi vers” (*Só, krumppli, petrezselyem*) némi nagyvonalúsággal „első közlésnek” minősíthető. Ebből is következik, hogy a kötet szerkezete nem igazán megkomponált, bár az elméleti alapfeltevések összetartó ereje a halaszt mégis gyűjteménnyé avatja.

Közelebbről szemügyre véve hamar kiderül, hogy az expozícióban kissé „gyanúsán” (akár figyelmeztetőleg!) szóba hozott derridai disszeminációnak a teljes kivitelezhetetlensége, ábránd volta némileg hatáskeltő túlzás, amire a kötet írásai is rácáfolnak. Ugyanakkor ösztönző hatású, mert keservesen tisztázható kérdésekkel szembesít, amelyek még sokáig az irodalomelméleti kutatások rendszeresen visszatérő témái lesznek. Közülük néhány alapvető, jellegzetesen „dekonos” kérdést – például a retoricitás belső dinamikájának természetét, avagy immanens ideológiáját érintő kérdést – a tanulmányok elintézték ügyként kezelnek, holott talán megérdemelték volna a bővebb kifejtést, akár annak árán is, hogy megkritikáltak volna a hazai elméleti anomáliákat, a külön-

3 ■ Mint emlékeztető, a *Posztmagyar* például, a csoportképződés logikájának megfelelően, a deKON fogalmát bevezető és értelmező írásokat közölt, de homogenizált ellenségképpel számoló nyitó szövege látványos és határozott elkülönülést is jelzett. A testületi, közösségi állásfoglalás momentumát így több külső, először értetlenkedő, később egyre ellenségesebb hozzászólás követte, amit erősíthetett az a következtetés is, amely a kezdeti kétszerezős köteteken belül is gyakran nyilvánvalóvá tette – a homogén egység látszatával szemben – a nézőpontok különbözőségét.

4 ■ Bár a teljes magyar fordításban szereplő terminushasználat a „bármí megteszi” szókapcsolatot részesíti előnyben (vö. Feyerabend, Paul: *A módszer ellen*. Ford. Mesterházi Miklós, Miklós Tamás, Tarnóczy Gabriella. Atlantisz, Bp., 2002), több folyóiratbeli közléshez hasonlóan én is a „minden megengedett, tedd, amit akarsz” értelemben tartom szerencsésebbnek itt a hivatkozást, hisz az eredeti angol szöveg sem egy helyzetet, hanem egy absztrakt elvet jelöl.

5 ■ Vö. *Pompeji* 3 (1992), 2.

6 ■ Például a III. IV. V. DEKONFERENCIÁK, Szeged, Mojo Klub; *A legújabb magyar irodalom* című konferencia, Újvidéki Egyetem, 1995; *Tandori-konferencia*, MTA Irodalomtudományi Intézet, 1997; a *Miért szép?* című konferencia, Szeged, Mojo Klub, 1996; *Irodalmi és Művészeti Lapok találkozója*. Virág Benedek Alapítvány, Pécs, 1997; *Szűzföld* (Papírborítás III.) Czöbel Minka Társaság, Mór, 1996; JAK vitadélután, Bp., 1997.

7 ■ Vö. Bókay Antal: Utószó. In: Paul de Man: *Esztétikai ideológia*. Janus–Osiris, Bp., 2000. 227. old.

böző iskolák vitáit, a dekonstrukcióval kapcsolatos vádak cáfolatait hangoztató kötetbeli szövegek.

Az esztétikai ideológiának mint meghatározó központi elemnek a kritikája az irodalmi dekonstrukcióban tagadja az irodalmi nyelv izomorf természetét, így az erre a természetre építő formalista vagy hermeneutikai elméleteket is. A nyelvet a világ és az egyéni tapasztalatok közötti megbízható közvetítő szerepében látó alapozást módszertani és episztemológiai kivitelezhetetlensége miatt kritizálja. De Man szerint például a nyelv sohasem működik a priori a jelenségvilág szabályai szerint. A logocentrikus totalitásnak ellenszegülve, az esztétikai gondolkodást a modernitásban paradoxnak nyilvánítja, s öncsalást feltételez minden törekvés mögött, amely a szubjektum kimondhatóságát igyekszik érvényesíteni. Ezzel alapvetően ideologikussá minősít minden metafizikai aktust. Az esztétikai ideológia a szubjektivitás kaotikusságával szemben önkéntelenül is stabilitást próbál teremteni, amikor határokat szab az értelmezésnek. Nagyon leegyszerűsítve: a dekonstrukció olyan olvasási stratégiák és formák érvényesítésével kritizálja leginkább az esztétikai ideológiát, amelyek – Bókay Antal szavaival – „jelzik az ideológia megtévesztő érvényesülésének lehetőségeit”.⁷ Ugyanakkor talán még ma sem árt hangsúlyozni, hogy a dekonstrukció folyamatosan dekonstruktív kiegészítéssel él, tehát nem a retorikum belső szerkezetének teljes eltörlése, hanem aktív elemzése, feltáró kutatása a célja, s így kérdőjelezi meg a forma grammatikai-logikai stabilitását, univerzalitását. A dekonstrukció nem tagadja az irodalmiságot mint extraparadigmatikus nyelvi folyamatot, illetve szerveződést, csupán leírhatóságát vonja kétségbe; nem vezet be új nyelvelméletet, amelyből különböző módszertani és interpretációs eljárások következhetnének, hanem olyan szövegeket hoz játékba (ha akarom, a hermeneutikával némileg rokon módon, „termékeny kényszerhelyzetbe” is), amelyekkel nyilvánvalóan érzékeltethető, hogy a grammatikalitás megnyugtató objektivitása csak látványos. Mindez jól kivehető például *A (kvázi-)ártatlanság poétái* című írásból, amelynek a kortárs prózanyelv és írói (ál)pozíció, (ál)egyszerűség a témája, s amely a kötet egyik legjobb darabja. Ebben Odorics örömszövegekről beszél, ilyenként mutatja be Garaczi László, Kukorelly Endre, Ficsku Pál, Németh Gábor és Hazai Attila néhány, „a novella és a textus tájékán” konstituálódó művét. Az örömszövegek „előhívhatják azokat az olvasási módokat, beindíthatják azokat a nyelvjátékokat, amelyek az újraolvasás, az elidőzés, az inyenckedés, az örömködés, a bibelődés, az átmetszés műveleteiből építkeznek, amelyek az irodalmi diskurzustér folyamatos átrajzolását írják elő” (107–108 old.). Am a „sztereografikus pluralitásnak” a kötetben szemléltetett értelmezésbeli differenciáltságával és folyamatos változásával szemben a „hagyomány iszonyatosan kötött narratívája” is jelen lévő alternatíva, amit remekül be is mutat a Mézőly Miklós *Megbocsátását elemző, Allegorézis és apo-*

retikusság című tanulmány. A dekonstrukció mai állásáról szóló „alkalmi vers” mintha a szerző (és tán a deKON csoport?) nyelvfelfogásának valamelyes változásáról adna hírt: arról esik benne szó, hogy a referenciális, grammatikai nyelvet metaretorikai közeg veszi körül, amelynek szükségszerűen szubjektív, mintegy *parole*-szerű működése nemcsak a szintagmatikai relációkat vonja dialógusba, hanem ráirányítja a figyelmet a szöveg kreatív előzményeire, meggyőzésjellegére is. A retorikum a deKONos regiszterekben eleinte háttérbe szorult, sőt olykor kritikával is illetődött. Persze, Barthes szellemében ma is elmondhatjuk, hogy a diszkurzív forma maga is ideológia, csak hogy ehhez hozzá kell tenni: bármennyire kétségbe vonható is a karteziánus ego és a vele összefonódott grammatikalitás, a retorikum érvényesülése éppen arabeszkszerű, kusza változékonyságából adódóan kikerülhetetlen. Nehéz eldönteni, hogy e tény belátása újabb fejlemény-e a deKONosoknál vagy pedig a kezdetektől előfeltevéseik egyike, ám bizonyosan alaptalan ama korábban velük kapcsolatban megfogalmazott aggály, hogy csupán a szövegre összpontosítanak, és nem számolnak az olvasás retorikájával. A posztstrukturalista diskurzus elvileg a játék, a jelölők szabadsága nevében lép fel, de a metafizikai és ideológiai struktúrák lebontásával, a következtetlenség következetességének deklarálásával a szabadság totalitarizmusának veszélyét rejti, amint ezt a hazai dekonstrukciókritika is többször megfogalmazta. Odoricsnak ez a kötet viszont, akárcsak a szépen gyarapodó sorozat egésze, a maga nyíltságával/nyitottságával valami sajátosat, egyedit mutat meg, és pedig azt, hogyan lehet belátni az irodalmi dekonstrukció elveinek teljes mértékű kivitelezhetetlenségét anélkül, hogy fel kellene adni őket.

Mint említettem, a kötetbeli írások különböző alkalmakra születtek. Tematikailag szétartók, egymástól eltérők ugyan, paradox módon kiindulópontjuk vagy következtetések mégis gyakorta ugyanazok, így a visszatérő, elméleti-történeti háttérrel felvázoló szövegek nem mindig képesek más-más szögből megmutatkozni. Az összefüggő problémák miatt ezek egyetlen nagy, minden oldalról körüljárható konstrukcióként is kezelhetők persze, ahol az olvasás folyamatának terében rajzolódni ki az említett kérdéskörök visszatérő fókuszpontjai. Gyakorlati leírhatóságuk viszont kétségessé válik, akár úgy, mint azt a címadó tanulmány is jelzi. A disszemináció ábránd marad csupán, hiszen megfoghatatlan, leírhatatlan, és mindig egyéni. Kudarca éppen ezért nyilvánvaló, ám fontossága, szerepe és értéke a kötet záró pozícióban mintegy végkicsengésszerűen, de a lezárhatatlanság, a következetes töredékesség szükségszerű tapasztalattal hangsúlyozódik.

A tanulmányok egy másik csoportja az utóbbi évtizedek főbb irodalom- és társadalomelméleti kérdéseire és érvkészletükre figyelmeztet. Persze a magyar nyelven író irodalomelmélet különböző irányait behatárolni – ahogy Odorics mondaná –, „nyelvjár-

sait szituálni” igen nehéz, az átfogó következtetések levonása pedig óhatatlanul a (remélhetőleg nem túl távoli) jövőre marad. Ezek a helyzetjelentések leg-

deKON könyvek:

DEkonFERENCIA I.

Szerk. Kovács Sándor s. k.
Odorics Ferenc
JATE Irodalomelmélet Csoport,
Szeged, 1995. 122 old.

FANNI hagyományai

DEkonFERENCIA II.

Szerk. Odorics Ferenc,
Szilasi László
JATE Irodalomelmélet Csoport-
Ictus, Szeged, 1995. 157 old.

Papírborítás

Szerk. Bocsor Péter és mások
JATE Irodalomelmélet Csoport-
Ictus, 1995. 133+4 old.

KOVÁCS Sándor s. k. –

ODORICS Ferenc

Posztmagyar

Ictus, Szeged, 1995. 229 old.

Duplafedél

Papírborítás II.

Szerk. Bocsor Péter és mások
JATE Irodalomelmélet Csoport-
Ictus, 1996. 89 old.

HÓDOSY Annamária –

KISS Attila Atilla

Remix

JATE Irodalomelmélet Csoport-
Ictus, 1996. 224 old.

HÁRS Endre –

SZILASI László

Lassú olvasás

Történetek és trópusok
Ictus, Szeged, 1996, 205 old.

Testes könyv I-II.

Szerk. Kiss Attila Atilla,
Kovács Sándor s. k.,
Odorics Ferenc
Ford. Babarczy Eszter és mások
JATE Irodalomelmélet Csoport-
Ictus, Szeged, 1996-1997.
458+421 old.

alább annyira szólnak a diagnosztáról, mint a rögzített jelenségekről. Még ha szerzőjük nem elemez is mindenütt a kellő mélységgel, olyan megoldatlan

problémákra figyelmeztet, amelyek a mai napig befolyással vannak az irodalomtudomány hazai állapotára, szerepére és elveire. Ide tartozik például a hermeneutika és a dekonstrukció kapcsolata, ami a hazai elméleti szakirodalomban a kilencvenes években főként a Paul de Man által képviselt irodalmi dekonstrukciónak mint az „amerikai” művészetfilozófia „csúcsteljesítményének” a jellemzése okán került elő. Egyáltalán nem vagyok biztos benne, hogy e két jól elkülöníthető irányzatot minden módon és mindenáron össze kellene mérni vagy békíteni, de azt sem hiszem, hogy szigorú szembeállításuk az irodalomtudomány érdekét szolgálná. A dekonstrukciónak a hermeneutika tengelyén, csak éppen a túlsó végén való meghatározása igencsak öncélú és hiú ábrándnak bizonyulhat. Ugyanakkor a hazai viszonyok között a deKON csoport betölthet és be is töltött egyfajta kiegyensúlyozó szerepet, de azért érdemes lenne tisztázni, hogy például a derridai dekonstrukció, amely a logocentrizmus dekonstruálásával kezdődik, az akadémikus tudományosság elleni támadások igazolásán túl mennyire tud és akar választ adni a másfajta értelem közvetítését megcélzó vagy felülíró diskurzusok ellentmondásaira.

A köztes hely elfoglalásának igénye (nemcsak a hermeneutika és az amerikai dekonstrukció között!) szinte a kezdetektől jellemzi a csoportot, ami több az egyszerű tolmács szerepénél, aki felhívja a figyelmet a különböző fogalmi készletek átváltási lehetőségeire, mert a terminológiák önértékelő átstrukturálódását kívánja előmozdítani. A deKONosok olykori „exhibicionizmusa” és a hermeneutika hazai szigora között az egyensúlyozás így felfogott értelmében igenis elképzelhető lenne a párbeszéd, bár a gyakran egyedülán értelmezett Derrida, a többszörös áttételeken

8 ■ Az említett vita premisszáit legtöbbször mellőzni kényszerültek az olyan alapvető kérdésfelvetéseket is, mint amilyenek a módszerhit felfüggeszthetőségének legalábbis kérdőjeles mivolta vagy az olyan jellegzetes félreértésekre alapot szolgáló irányultsága, miszerint az idegenséget felfüggesztő megértési folyamat nem azonos az alteritás főlészámolásával. Ettől még valószínűleg indokolt lehet egy olyan álláspont is, amely szerint a hagyománytörténet értelmezésének gadameri módja az irodalomtörténeti gondolkodást nem hatotta át eléggé ahhoz, hogy máris elég hatékonyan állhasson ellen minden, esetleg más értelemközvetítést megcélzó diskurzusnak. S bár a hermeneutikus folyamatot alapmotívumként tárgyaló iránynak nem is célja a különböző értelmezhetőségi keretek megakasztása, a benne olykor mégis megfogalmazódni látszó tudományosság talán elég alapot szolgáltathat a nemkülönben ideológiamentességre vagy annak látszatára ügyelő, de azt elkerülni nehezen tudó posztmodern dekonstrukciós iskolák akadémiai szcientizmusellenes törekvéseinek az igazolására. Feltételezhetőleg ez is csak amolyan részgazság, hiszen a dekonstrukciót magát a gyakorlatban éppolyan nehezen lehetne azonosítani az ilyen jellegű törekvésekkel, mint ahogy a szegedi csoportosulásnak a hazai irodalomelméleti diskurzusokban kijelölt helyét, illetve szerepét is csak igen erős megszorításokkal lehetne magának a dekonstrukciónak az egyedüli és valós képviselőjeként leírni. Az viszont az itt tárgyalt kötetekben is egyértelműen igazolódni látszik, hogy kétségkívül a jelenleg legjelentősebb „fogyasztóról” van szó.

9 ■ Vö. *Alföld* 48 (1997), 8. szám.

10 ■ Vö. Accsal az irodalomtörténetnek. *Új Symposium* 32 (1996), 1. szám.

keresztül érvényesülő Nietzsche az egyik, vagy a kisa-játított Heidegger a másik oldalról meglehetősen szűkre szabja a fantázia terét. Ám a stílus vagy a hivatkozások változását elképzelve sem feledhető, hogy az a tézis, amely szerint az észlelő tapasztalat pillanában konstituáljuk a dolgokat számunkra megfogható valamiként, nem tekinthet el a mediális megelőzöttség tényétől, attól, hogy a tudás maga is közvetített tapasztalat, azaz lehetetlen a hagyományból kilépve szert tenni rá. Minthogy ez az irodalomtudományra is áll, minden diskurzuselemző szándéknak számolnia kell vele, amikor az esztétikai tapasztalat irodalomra vonatkoztatott kritériumainak új és újbóli meghatározásaira tesz kísérletet.⁸

A valódi ellentétek élességét nem csökkenti a csoport helyével, működésével foglalkozó írások (például: *A ’szegedi irodalomelmélet’ terminusa; A binaritás logikája ahogy szétmetszi a szívünket; Sok (új) kritikai beszédmód felé* vagy a címadó írás) engedékeny, néhol védekező hangneme, amely akár önkorrekcióként is értelmezhető. Odorics, akinek pályájára az erősen szubjektív, akár önkényes értelmezések legalább annyira jellemzőek, mint a szakmai eleganciát remek humorral párosító, alapos tanulmányok, új kötetének elméleti-émlékező szövegeivel nemcsak azt bizonyítja, hogy némely prognózisok ellenére a csoport igenis érezhető hatást gyakorolt a hazai irodalomtudományi diskurzusokra, de egyúttal azt is, hogy e diskurzusokban jobbra csak azok vehetnek részt, akik többé-kevésbé idomulnak a hivatalos kutatási programokhoz. Amiből az is következik, hogy – a szerző által emlegetett „ásatagok” és „friss húsok” némileg leegyszerűsített képletén túl – a „teoretikusan élesztett” „versenyistálló” (18. old.) ma a binaritás logikájába kényszerülnek, azaz a két leghatározottabb karakterű irodalomtudományi diskurzus szólamaít érvényesítik – egymással feleselve és gyakran minden mást elnyomva. Végezetül valószínűsíthető, hogy a friss vérátömlesztés, egy kis felforgató tevékenység egyáltalán nem vált kárára a magyar tudományos életnek. Miként a kötet egyik számomra fontos és jellegzetes mondata fogalmaz: „Nyilvánvalónak gondolom, hogy a szubverzív stratégiák sohasem a kultúra egészét helyezik és vágják át, mondhatnám: nem kell be...” (23. old.). Ami a három pont helyett áll, arról a szubverzív nyelvi elemeire is jó példaként elég legyen annyi, hogy a szövegszerkesztő nyelvi ellenőre hullámos vonallal azonnal korrektúrázza, ahogyan kihagyták a folyóiratbeli közlésből is,⁹ ám a kötetben már nem így történt. Odorics szövegeinek állhatatos olvasói egyébként számos hasonló – olykor nem is pusztán stílári – változtatást tapasztalhatnak a kötetben az első közlésekhez képest.

A sorozat szempontjából fontosabb kérdés persze, hogy a tanulmányok vagy a híres deKONos nyilatkozat¹⁰ megszületése óta mit sikerült valóra váltani a teoretikus igénybejelentésekből, hogyan tudott a csoport, a folyamatosan érkező kritikákra is figyelve, a filológiai hagyománnyal számoló szövegértelmezé-

sek felé fordulni úgy, hogy a saját pozícióját ne kelljen földadnia. Mert a megfogalmazott dilemmák nyitott horizontja nem feltétlenül ott és akkor termé-

ODORICS Ferenc
Empirizmustól
a KONstruktivizmusig

Ictus, Szeged, 1996. 159 old.

A szerző neve
DEkonFERENCIA IV

Szerk. Fogarasi György,
Odorics Ferenc
JATE Irodalomelmélet Csoport-Ictus,
Szeged, 1998. 267 old.

BERNÁTH Árpád
Építőkövek a lehetséges világok
poétikájához

Tanulmánygyűjtemény
Szöveggond. Fogarasi György
JATE Irodalomelmélet Csoport-Ictus,
Szeged, 1998. 417 old.

FOGARASI György,
MÜLLNER András
Rátévedések

A romantikában, a neoavantgárdban
és más területeken
JATE Irodalomelmélet Csoport-Ictus,
Szeged, 1998. 231 old.

KISS Attila
Betűrés

Posztsemiotikai írások
JATE Irodalomelmélet Csoport-Ictus,
Szeged, 1999. 157 old.

Fuharosok
DEkonFERENCIA V.

Szerk Müllner András,
Odorics Ferenc
JATE Irodalomelmélet Csoport-Ictus,
1999. 162 old.

Paul de MAN
Az olvasás allegóriái

Figurális nyelv Rousseau, Nietzsche,
Rilke és Proust műveiben
Ford. Fogarasi György
/Allegories of Reading/
JATE Irodalomelmélet Csoport-Ictus,
Szeged, 1999. 429 old.

keny, ahol és amikor az argumentáció mintegy a vége felől kezdődik, és a teoretikus várakozások igazolására szolgál. A kérdések ilyen szűkre szabása, ha elő-előfordul is, a tanulmányok nagy részétől idegen, a kötet ritkán nyújt rögzített végpontokat. Ez a bi-

zonytalan határú, végtelennek tetsző játéktér kelthet nyugtalanságot is, de tagadhatatlan, hogy erős sugallata van, ami úgy összegezzük: amiként nem lehetséges egyetlen, kanonikusnak kikiáltott olvasat, ugyanígy a róla való gondolkodás sem függetleníthető attól az intertextuális viszonyhálótól, amelyben halászként és/vagy halként mindannyian benne vagyunk.

SZILASI László

A selyemgubó és a „bonczoló kés”

Osiris–Pompeji, Bp.–Szeged,
2000. 269 old.

DEVESCOVI Balázs

A mítosz és Fanni

A Kármán József körüli legendák és a Fanni hagyományait környező mítosz(ok) elemzése
Osiris–Pompeji, Bp.–Szeged,
2000. 220 old.

Z. KOVÁCS Zoltán, MILBACHER Róbert

A maradék öröme

Tanulmányok a XIX. század magyar irodalmáról
Osiris–Pompeji, Bp.–Szeged,
2001. 248 old.

Megbocsátás

Szerk. Müllner András,
Odorics Ferenc
Osiris–Pompeji, Bp.–Szeged,
2001. 141 old.

A háló, a halások és a halak

Tanulmányok a mezőelmélet,
A diskurzusanalízis, a rendszer-
Elmélet és az irodalomtörténet-
Írás néhány kapcsolódási pontjáról
Vál., szerk. Rákai Orsolya
Ford. Baranyai Zsolt és mások
Osiris–Pompeji, Bp.–Szeged,
2001. 238 old.

ODORICS Ferenc

A disszemináció ábrándja

Pompeji–Books in Print,
Szeged–Bp. 2002. 178 old.

A „disszemináció ábrándja” kísért a *Határon* című kötet tanulmányaiban is. Mivel a dekonstrukció által mozgásba hozott szövegi struktúraegész az elkülönböződés elemeit is aláveti az elkülönböződés mozgásainak, szövegidentitást vagy autenticitást találni annyit jelent, mint rámutatni az identitás lehetetlenségének körülményeire. A szöveg egyetlen önidentitás pontja az identitás lehetetlenségét leginkább péld-

dázó elem – derül ki a kötet számos írásából. S akár csak a szövegek értelmezése, illetve áthághatósága, az elmélet is végtelen; megfoghatatlan és képlékeny, de szükségszerűen diszciplináris határkövek meglétét feltételezi, minthogy e momentum nélkül nem is képzelhető el az elmélet maga. Talán már sejthető, hogy az Ármeán Otíliaival társszerkesztett kötet bevezetőjében Odorics Ferenc az elmélet határaitól értekezik, a választott cím azonban ennél sokkal több rejtet rejt. A fedőlap szövegéből kiderül, hogy a tanulmányok szerzői Kolozsváron végzett, huszonegy éves bölcsészek, akiknek határhelyzetét nem csupán a geográfia vagy az ezredforduló temporalitásának metszéspontjai határozzák meg, de történet és elmélet „tagadhatatlan feszültsége és egymásrautaltsága is”.

Már Odorics könyvéből is sok minden kiderül a szegedi deKON-csoport történetéről, a mostani pedig arról ad hírt, hogyan találtak egymásra a kilencvenes években a szegedi és a kolozsvári bölcsészhallgatók, s e kapcsolat, legalábbis a deKONos regiszterekben, miként lett évről évre erősebb. Az eredmény jóval több, mint ez a tanulmánykötet, amelyben a Szegedhez kötődő fiatal erdélyi irodalmárok először mutatkoznak meg közösen.¹¹ A kapcsolat állomásait az évente megrendezett közös irodalmi táborok és konferenciák – Kolozsvár, Árkos, Parajd vagy Szovátaföld – jelzik. A kolozsvári bölcsész évfolyamoknak sok esetben itt nyílt először lehetőségük, hogy belépjenek a kortárs magyar szépirodalom egységes és a magyarországi elméleti diskurzusok nagyon is „kétséges” hálójába. A jótékonyan többértelmű kötet cím azonban egy kicsit becsapós: akik ott voltak, jól emlékezhetnek, hogy ezt a nevet viselte az első irodalmi tábor még 1996-ban (az alcím ugyancsak tanulságos: *Párbeszéd az ezredvég magyar irodalmáról és irodalomtudományáról*). Mellesleg az ott elhangzott előadások szerkesztett anyaga is érdekes csemegét nyújthatna, és elgondolkodtató következtetéseket engedne meg közel egy évtized távlatából...

A kötet tanulmányait egyenként bemutatni és méltatni most nem feladatomban (talán majd máskor), ezért csupán a gyűjtemény néhány fontos vonását szeretném kiemelni. A legrokonszenvesebb az a kontextust teremtő mód, ahogyan a hagyományos irodalomtörténeti keretek közé beépül és a jelelők szabad játékában megtestesül egy tágas szemléletű performatív magatartás, ami a világirodalmi és irodalomtudományi vonatkozások gazdag hálózatának artikulálódását teszi lehetővé.

Nemcsak a Szegedhez valamilyen formában kötődő és nem is csupán a dekonstrukciót elsődlegesen valló szerzők szerepelnek a kötetben, de szinte

11 ■ Nem feledkezhetünk meg természetesen az olyan vállalkozásokról sem, mint amilyen a *Helikon* 2000. 3. számában, *A korszakok alakzatai* címmel a nagyrészt e kötetben is publikáló szerzők közös fellépése.

12 ■ Talán itt érdemes megjegyezni azt is, hogy az iskolajelleget a deKON esetében éppen az nehezítette, hogy a sokszínűség a pluralitás egyvelegszerű veszélyét is magában hordozta.

valamennyien bölcséleti pallérozottságúak, s ha nem is deklaratívan, ám jól láthatóan új értékrend kialakítására törekcszenek. Az ő felfogásukban szó sincs a szolgálati szerep vagy a kisebbségi önelvűség felmagasztalásáról, bezárkózásról vagy sérelmi öntudatról, pedig ezekben az erdélyi vonatkozású irodalomtörténet – legalábbis a recepció kanonizációs törekvéseit figyelve – igencsak bővelkedik. (Mellesleg: jelentős részben nem is erdélyi vonatkozású írásokat tartalmaz a kötet.) Cserébe van viszont dialogicitás, megértés a másság horizontjában, amely az esetenkénti túlzások ellenére is sikeresen építi be az irodalomtörténetet a jelen értelmező stratégiáiba – az új önigazolások elkerülhetetlen szabályai szerint. Mert értelmezés közben nem dekódolunk, hanem *létrehozunk*, a lét pedig folyamatos túllépés valami irányába. Tehát értelmezni is csak folyamatos mozgásban, „gyakorlati életmegvilágosodás” közben lehet. Micsak a tárgyszerűség miatt, ezért is oly fontos momentuma a tanulmányok többségének a szívós visszaterelés a textuális alapokhoz.

A tematikusan olykor egymástól nagyon távol eső tanulmányok (amelyek természetesen tudományos értékükben is különböznek) a bennük megnyilatkozó szellemi attitűd miatt stabil koherenciával, egységes gyűjteményt alkotnak. A szerzők olyan értelmezők, akik képesek változatos történeti kritériumok és elméleti belátások között közvetíteni, demonstrálván egyúttal azt is, hogy a sorozat – és az egész deKON csoport – jövője nem a kizárólagosságban, hanem a sokrétűségben van. A szegediek jellegzetes stílusa, az értekező próza szabályainak végletes fellazítása persze azért ezekben a tanulmányokban is kísért, ahogyan megkerülhetetlenül ott van Paul de Man és Jonathan Culler, sőt a derridás, látszólag elmélettelen elmélet is – az utóbbi a tudományos nyelvhasználat kliséit elvető, bizarr, groteszk jegyeivel együtt, s nemcsak az elméleti jellegű írásokban, hanem a történeti tárgyú elemzésekben is (a XVII–XVIII. századi erdélyi önéletírásról a kortárs Transzközép irányzatig). Mégsem ezek a momentumok határozzák meg a kötet egészét, amelyből sokkal inkább egy egyensúlyra törekvő, széles körben tájékozódó, alapos fölkészültségű, rugalmasan és sokrétűen tájékozódó nemzedék *arculata* rajzolódik ki. Török Ervin, Darabos Enikő, Dánél Móna, Ármeán Otília, Lőrincz Csongor (*Ígéret és emlékezet; A trópusok hatalma; Trópus-fordítás: A paranomázia mint fordítás-trópus; Retorika és értelmezés; Az emlékezet mint szöveg; A Krúdy-szöveg-hagyomány emlékezte Kosztolányi „Az utolsó fölolvásás” című novellájában*) és mások képviselésében egy új erdélyi irodalmár réteg (amelyeknek természetesen csak egy töredéke kaphatott e lapokon helyet) tette le a névjegyet.

Az írások java a posztmodern szkepszis irodalomelméleti, morálfilozófiai, sőt gyakran ismeretelméleti argumentációjával él, ami annyit jelent, hogy a nyelvi alakzatok irányából, a nyelv működése felől vonja leginkább kétségbe a biztos tudás lehetőségét. Ám ez

már a dekonstrukciónak a konstruktivizmuson átszűrt, a szegedi kezdetek óta lényegesen letisztult, türelmesebb és körültekintőbb elemzésekben jelentkező változata, amely korántsem érzéketlen a nyelviség egzisztenciális meghatározottságai iránt. Hiszen a dekonstrukció és a konstruktivizmus (az utóbbi empirista közvetítéssel) egyaránt fenn hirdeti a nyelv kiemelt szerepének vizsgálatát, még ha nyelvszemlé-

Határon

Szerk. Ármeán Otília,
Odorics Ferenc
Pompeji-Books in Print,
Szeged-Bp., 2002. 345 old.

Irodalomelmélet az ezredvégen

Szerk. Ármeán Otília, Fried István,
Odorics Ferenc
Gondolat Kiadói Kör-Pompeji,
Bp.-Szeged, 2002. 320 old.

A Rom

Szerk. Füzi Izabella,
Odorics Ferenc
Gondolat Kiadói Kör-Pompeji,
Bp.-Szeged, 2003. 222 old.

A narratív identitás kérdései a társadalomtudományokban

Szerk. Rákai Orsolya,
Z. Kovács Zoltán
Gondolat Kiadói Kör-Pompeji,
Bp.-Szeged, 2003. 254 old.

HÁRS Endre Én – túl a nyelven

Irodalom, antropológia, kultúra
Gondolat Kiadói Kör-Pompeji,
Bp.-Szeged, 2004. 287 old.

Figurák

Szerk. Füzi Izabella,
Odorics Ferenc
Ford. Füzi Izabella és mások
Gondolat-Pompeji, Bp.-Szeged,
2004. 168 old.

leti különbségeik nehezen egyeztethetők is össze. A nyelv szerepének megítélésében mutatkozó módosulásoknál is fontosabb azonban a sorozat karakterének üdvös diverzifikációja, ami a deKON iskolát (túl minden kötelező gyermekbetegségen)¹² odáig vezette, hogy a történő és történeti megértés egymást segítő mozzanatait együttesen vegye figyelembe, s e változás szinte természetes velejárója lett a tüntető hangnem visszafogottsága és a szakmai alaposág becsületének megnövekedése.

Az elméleti háttér kiszélesítésével keletkező problémák szakszerű szemügyre vételét szolgálja *A háló, a*

halászkok és a halak című tanulmánygyűjtemény is, ahol (mint már a borító tipográfiája is jelzi) a háromelemű felsorolásból az elsőre esik a legerősebb hangsúly. Rákai Orsolya körültekintő válogatása némiképp a kétkötetes *Testes könyv*¹³ folytatásaként, harmadik darabjaként jellemezhető, mert miként előzménye, ez is az új társadalomelméleti koncepciók bemutatására vállalkozik. Leginkább olyanokéra, amelyeknek nem vezérelve a linearitás, nem foglalkoznak sem a nagybetűs Történelemmel, sem a szubjektum szerepével; a társadalmi folyamatok, mechanizmusok szerkezetének feltárása helyett működésük különféle modalitásait vizsgálják. A kultúraelméletek vagy az irodalomelmélet által is oly gyakran kiaknázott szociológiai teóriák (mezőelmélet, diskurzuselméletek) tulajdonképpen a megértés és értelmezés posztstrukturalista elképzeléseit hasznosítják, miközben önmagukat olyan paradox jelenségként jellemzik, mint ami önmagát is tartalmazza. Az interdependenciák efféle belső hálójára, amely a megfigyelőt is saját keretébe foglalja, azt eredményezi, hogy – mint Luhmann nagyszerű tanulmánya megfogalmazza – nincsenek csupán „halászkok”, mint ahogy szabadon úszkáló, a hálótól független „halak” sem. Hogy valamiféle háló van, az persze kétségtelen, de a kötet tapasztalatai alapján az kétséges, hogy ezt mindannyian egyféléképpen ismernénk fel vagy élnénk meg. A szerkesztő szándéka, hogy a különböző koncepciók találkozási pontjait mutassa fel. Kemény fába vágja a fejszét, amikor az „esztétikai tekintet” Bourdieu által kritizált valóságából kiindulva a diskurzuselméleteken keresztül próbálja szűkíteni a kört bizonyos konkrétan irodalomtudományos kérdésekre. Ugyanígy hosszú (és gyakran rögös) út vár az (elméletből talán kevésbé felkészült) olvasókra, amikor a tanulmánykötet két alapkérdéskörként megjelölt tematikai összefüggéseit keresik.

A rendszerelvű és empirikus (és institucionális) irodalomelméletek Parsons és Luhmann nyomán a szociológiából, az irodalomszociológiából és a kommunikációelméletből eredeztethetők. Az irodalom rendszerelvű fogalma a hazai közönség előtt is elsősorban Itamar Even-Zohar, illetve Siegfried J. Schmidt munkái (főleg az úgynevezett *polyssystem theory* és az empirikus irodalomtudomány) révén (és jelentős deKONos közvetítéssel) vált ismertté. A kötetben bemutatkozó elméletek sok esetben kissé eltérnek a deKON adaptációjától: a rendszerfogalmon egyaránt értendő ugyanis egyfelől a kapcsolatok zárt készlete, ahol a tagok a viszonyított másságukban nyernek jelentőséget, és másfelől több, egymással versengő kapcsolatháló-szerkezet; ráadásul a kötet írásai mindezek felülvizsgálatára is kitérnek, mint ahogy a két összetevő viszonyát is olykor erős kritika alá vonják. A dekonstrukciót nem kizárólagos elméleti alapként felfogó írások így gyakran a Even-Zohar és Schmidt említett iskolái által kimunkált szempontrendszerbe építik bele mező- vagy szubjektumelméletet. A diskurzuselméletnek szentelt első rész tanul-

mányai pedig a problémafelvetés már kialakított diskurzuszabályrendszerét revideálják.

A kötet egyik – eredetileg egy tanulmánygyűjteményt (*Diskurstheorien und Literaturwissenschaft*. Suhrkamp, Frankfurt am Main, 1988) bevezető – legjobb, kétszerzős írása Jürgen Fohrmann és Haro Müller tollából származik: a diskurzusanalízis használhatóságát mutatja be az irodalomtörténet-írásban. Ebből a kiadványból vette át a szerkesztő Peter Schöttler írását is, mely itt megelőzi az eredeti kötetbevezetőt, amit talán általánosabb jellege, fogalomtörténeti orientációja indokol. Schöttler a diskurzusz fogalmát elsősorban a történetírás fogalomhasználatának változásaira figyelve elemzi.

Érdekesnek tűnhet továbbgondolni Friderike Meyer tanulmányát, illetve ennek következtetéseit, amikor a különböző diskurzusok lehetséges formáiról és hatásukról beszél. Bár kétséges, hogy itthon is lanyhult-e az irodalomtörténet mint társadalomtörténet iránti érdeklődés, a társadalomtörténeti irodalom-elemzések átértékelése mind elméleti hiányosságaik, mind adottnak vélt szabályszerűségeik továbbhagyományozódása miatt időszerűvé válhat. Ebbe a vonulatba tartozik Foucault diskurzuselméletének rendszerű újrafogalmazása a kötetben – miközben Meyer számára az alapvető kiindulási pont továbbra sem az, hogy diskurzusnak nyilvánítható-e az irodalom, hanem hogy mi a hozama annak, ha diskurzusként konstruálunk meg egy bizonyos szövegcsoportot. A könyv két fő részre tagolódik (diskurzuselmélet és rendszerelmélet). A szerkesztő nem tér ugyan ki rá, hogy valójában miben különbözik az olvasásemletről felfogott diskurzuselmélet (Derrida, de Man vagy Lacan) a genealógiaként értelmezett változattól (Foucault), ám preferenciáit a válogatás így is egyértelműen jelzi.

A szerzői funkcióról adott elemzése, illetve a szerzői jog esztétikai stabilizáló hatásának kimutatása miatt deKONos körökben igencsak ismert Gerhard Plumpe itt szereplő munkája az irodalomtörténeti periodizációt tárgyalja a rendszerelmélet fényében. A rendszerelmélet koherens interpretációs kerettel szolgálhat az olyan próbálkozásokhoz, amelyek a modern irodalom történetét „makroperiódusként” próbálják értelmezni. Történelem és irodalom gyűjtőfogalmának válsága idején, a szubjektumelméleti kutatások kudarca nyomán azonban nemcsak az a priori rend(szer) létezéséből való kiindulás lehet ösztönző. A gyűjtőnevek érvényessége korábban vélt bizonyítékainak elejtésével vagy legalábbis kétségessé válásával valószínűleg előbbre mutató lenne felhagyni individuum és társadalom szembenállásának, illetve szembehelyezésének a pozíciójával, s helyette nem egyik vagy másik rendszerből kiindulni, hanem a kettőt hasonlóan leírni, s mint eredményt elemezni. Annál is

13 ■ Kiss Attila Atilla, Kovács Sándor s. k., Odorics Ferenc (szerk.): *Testes Könyv*. Ictus-JATE, Szeged, 1996–1997. 2 kötet.

inkább, mert Luhmann-nál is ez az összekötő elem rendszer- és diskurzuselmélet között. A szubjektum társadalomnak alárendelt szerepéből jobb perspektíva nyílna társadalmassal és társadalmassal való elképzelésére.

Amikor a kötet a teoretikus lemaradásokra figyelmeztet, remek alkalmat nyújt az önvizsgálatra, a saját érv- és módszerkészlet felülvizsgálatára. Szakít a megszokott egypólusú válogatásmóddal, hiszen a közölt tanulmányok nemcsak az irodalom, de a társadalomtudományok több területét is érintik. Néhány tanulmányból azonban hiányzik a konkrét szembenézés az adott területen belül minuciózusan föltárt, egyéb recepciós stratégiákkal, más szóval hiányzik az egykorú elméleti-retorikai rendszereknek mint recens értelmezési horizontnak a tüzetesebb, összehasonlító vizsgálata. Mindenesetre az olvasó olyan új és koherens megközelítésmódokkal találkozhat, amelyek termékeny gondolatokra, igazi dialógusokra készítetnek; nyíltságával a kötet tagad minden beskatulyázást és örökérvényűség-tételezést. Lapjain fokozatosan kiderül: nincs egyetlen háló, s nincsenek örök halászok és halak sem. Csak az elméleti diskurzusok változó kereteinek tudatában képes bármi is az időtlenségben úgy nyomot hagyni, hogy nem pusztán meghatározó elemmé kíván válni egy adott területen, de értékét és szerepét a különböző művészeti formák interdiszciplináris jellegén is méri.

A fordítók – a Szegedi Tudományegyetem XIX. századi magyar irodalommal foglalkozó hallgatói, illetve doktoranduszai – a szerkesztővel együtt olyan szövegek magyar nyelvű hozzáférhetőségét teremtették meg, amelyek többre értékelik az elgondolkodtató, az egyszerű megoldásoktól visszariadó s így termékeny problémafelvetéseket, mint a kész válaszokkal szolgáló, a megértést alapvetően birtokolni, de egyben lezárni is kész tudományos magabiztosságot.

A sorozat ismerttetett kötetei utólagosan sem egy egységes irány, de a hagyománytörténetben való részvétel által fejtik ki kapcsolódási pontjaikat. Tevélegesen, akár szöveggént reprezentálják részint a dekonstrukciós iskolák nemzetközi távlatait, részint a hazai irodalomtudományban kialakult deKONos fejezetek sajátos „szegedi” vonásait. Amikor a nemzetközi irányzat itthon megmutatkozik, akkor a kezdeti, esetleges elkülönülés után az integrálódás határozott szándékával lép fel – ami megmutatkozik mind formabontó és stílussteremtő törekvéseiben, mind az izgalmas értekezések sorozatában. A deKON elnevezés, amely akár korlátozhatná is a kötetek recepcióját (hiszen a dekonstrukciót számos jogos és jogtalan kritika éri), mára bizonyosan nem elegendő a szegediek tevékenységének leírásához. Elméleti referenciáik szórtsága, szerteágazó diskurzusuk szólamvegyítése ellentmond a primitív leegyszerűsítés vádjának, amely a hazai adaptálást reflexszerűen pusztán átvételnek tekinti. A bemutatkozáson és a gyermekbetegségek túlélésén és immár

felnőtté érett sorozatnak így minden esélye megvan arra, amit talán a legkevésbé sem kívánt: hogy az elismerés és a szükséges konszolidálódás törvényeitől övezve klasszicizálódjék a hazai elméleti diskurzusok keretei tágításának folyamatában. □